

УДК 657.633

Саченко С.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
Тернопільський національний економічний університет*

Бабій Л.А.

*студент
Тернопільського національного економічного університету*

ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО АУДИТУ

PLANNING OF SOCIAL AUDIT

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто актуальність соціального аудиту в Україні за умов інтеграційних процесів. Описано роль соціального аудиту в управлінні соціальною відповідальністю та підприємством загалом. Сформульовано структуру процесу соціального аудиту та особливості окремих його етапів. Обумовлено необхідність розгляду процесу формування системи соціального обліку як первинного етапу соціального аудиту. Обґрунтовано роль зворотного зв'язку в підвищенні ефективності реалізації результатів соціального аудиту. Наведено приклади плану та програми соціального аудиту як основних інструментів його планування.

Ключові слова: соціальний аудит, соціальна відповідальність, аудиторські докази, план соціального аудиту, програма соціального аудиту.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены актуальность социального аудита в Украине в условиях интеграционных процессов. Описана роль социального аудита в управлении социальной ответственностью и предприятием в целом. Сформулировано структуру процесса социального аудита и особенности отдельных его этапов. Обусловлено необходимость рассмотрения процесса формирования системы социального учета как первичного этапа социального аудита. Обоснована роль обратной связи в повышении эффективности реализации результатов социального аудита. Приведены примеры плана и программы социального аудита как основных инструментов его планирования.

Ключевые слова: социальный аудит, социальная ответственность, аудиторские доказательства, план социального аудита, программа социального аудита.

ANNOTATION

The article discusses the relevance of social audit in Ukraine in conditions of integration processes. The role of social audit in the management of social responsibility and enterprise in general was described. The structure of the social audit process and features of its separate stages were formulated. The need to consider the formation of social accounting as the primary stage of social audit was proved. The role of feedback of improving the effectiveness of the results of social audit was showed. Examples of plan and program of social auditing were given.

Keywords: social audits, social responsibility, audit evidence, plan social audit, social audit program.

Постановка проблеми. Успішність реформування економічної системи України залежить від багатьох факторів, зокрема і від того, чи буде спроможним вітчизняний бізнес швидко переймати досвід світових компаній, лідерів у своїх сегментах ринку. Їх діяльність часто є прямим керівництвом до дій із незначним коригування відповідно до умов української економіки. Орієнтація на світовий ринок передбачає перехід бізнесу від стратегії максимізації прибутків до стратегії максимізації соціальних ефектів. Така

поведінка забезпечить і отримання постійного приросту доходу як індикатору росту економіки на рівні окремого суб'єкта господарювання, і розвиток соціальної сфери відносин як невід'ємної складової концепції сталого розвитку.

Зважаючи на розвиток інформаційного суспільства, зростання ролі сарафанного маркетингу, перспективним для компаній стає формування іміджу соціально відповідального суб'єкта суспільних відносин. Вагому роль при цьому відіграє соціальний аудит як багатограний інструмент дослідження проблем, що виникають у даній сфері.

Для самих підприємств доцільність соціального аудиту пояснюється можливістю підтвердити свою позицію соціально відповідального суб'єкта суспільних відносин, пошуком джерел більш ефективного використання кадрового потенціалу, оптимізацією рішень щодо соціальних питань, зменшенням нефінансових ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціального аудиту досліджували вчені-економісти: Шулуєв А.А., Попов Ю.Н., Лазоренко О., Колишко Р., Мешков В.Р., Тонєва Д. С., Калоферов Х. П., Кулаковська Л. П., Полякова Л. М., Демків Н. І., Волков С., Андрущенко А., Сухорученкова Г. Ф.

Мета дослідження відповідно до визначеної тематики роботи й описаної актуальності полягає у комплексному вивченні особливостей та ключових етапів проведення соціального аудиту в Україні на практиці як інструменту часткового делегування відповідальності за соціальне благополуччя населення від держави до великих підприємств.

Виклад основного матеріалу. Існують аспекти економічної поведінки людини, які фінансовий чи операційний аудит не може дослідити. Таку проблему вирішує соціальний аудит. Із його проведенням з'являється можливість по-новому сформулювати ключові принципи практики корпоративної соціальної відповідальності і більш ефективно реалізовувати заходи корпоративної політики, спрямовані на поліпшення фінансових результатів за рахунок підвищення ефективності і зайнятості трудових ресурсів, формування позитивного іміджу та прихильності споживачів тощо. Інструментарій

соціального аудиту розроблений так, щоб надавати управлінському персоналу, а також акціонерам можливість виявити додаткові ресурси підвищення ефективності соціальної політики. Окрім цього, соціальний аудит для менеджерів є практичним засобом для виявлення, вимірювання, оцінки та інформування про свою соціальну діяльність. Тому важливою передумовою проведення такої перевірки є формування механізму збору даних, на основі яких буде проводитися аудиторське дослідження та формування висновку аудитора.

З точки зору менеджерів, соціальний аудит – це дуже гнучкий інструмент. Як і при фінансовому чи операційному аудиті, період дослідження, як правило, становить один рік. Етапи проведення також легко порівнюються та дещо нагадують схему здійснення фінансового аудиту.

У процесі дослідження нами визначено п'ять основних етапів процесу організації та проведення соціального аудиту, на кожному з яких проводяться певні специфічні роботи. Слід зазначити, що ці етапи включають не лише власне сам аудит, а й процес організації так званого соціального обліку. Дати єдине визначення цього терміну складно, оскільки призначення такої облікової служби, її завдання, методи, організаційна структура і технічне забезпечення не є регламентовані жодним нормативно-правовим актом вітчизняного чи міжнародного походження, а також воно суттєво відрізнятиметься навіть для підприємств однієї галузі залежно від змісту корпоративної соціальної відповідальності, зокрема, їх соціальної місії та конкретних соціальних заходів та проектів. Водночас, соціальний облік – це система збору, реєстрації, накопичення, обробки та зберігання

Таблиця 1

Перелік робіт, що характерні для окремих етапів соціального аудиту

Етап соціального аудиту	Перелік робіт, що здійснюються на етапі
1. Організація соціального обліку	Вибір ключових показників для соціального обліку.
	Визначення доцільності використання в соціальному обліку існуючої фінансової інформації.
	Визначення обсягу додаткових даних, які повинні фіксуватися, порядку і терміну їх збору.
	Визначення зовнішніх джерел інформації, що повинна акумулюватися.
	Підготовка та використання рахунків для ведення соціального обліку.
2. Підготовчий етап	Досягнення розуміння основних принципів соціального аудиту керівництвом компанії.
	Формування переліку основних цінностей компанії.
	Складання списку соціальних завдань компанії, напрямків, у яких вона працює або програм, які реалізовує.
	Складання списку реальних заходів по реалізації поточних проектів.
	Формування бюджету соціального аудиту та визначення його ціни.
3. Визначення меж аудиту і виявлення зацікавлених сторін	Розробка ключових проблем соціального аудиту, на основі соціальної місії корпорації.
	Визначення мети, завдань, ключових питань, а також заходів для організації проведення соціального аудиту
	Визначення ключових зацікавлених сторін для консультацій (як правило, акціонери, уряд, місцева влада і громадянське суспільство).
	Досягнення консенсусу аудитора та керівництва щодо меж аудиту; ідентифікація зацікавлених сторін та укладення договору про проведення соціального аудиту.
4. Власне проведення соціального аудиту і поширення інформації щодо корпоративної соціальної відповідальності корпорації	Формування плану та програми соціального аудиту.
	Представлення даних накопичених на «соціальних» рахунках соціальному аудитору.
	Перевірка соціальним аудитором поданих даних, їх оцінка, інтерпретація і подання коментарів щодо якості соціального обліку та звітності.
	Збір аудитором інформації від зацікавлених сторін
	Формування аудиторського висновку у формі звіту соціального аудитора
	Поширення звіту аудитора у колі менеджерів, акціонерів та інших зацікавлених сторін.
	Поширення звіту аудитора серед широкої громадськості.
5. Зворотний зв'язок	Здійснення зворотного зв'язку, що полягає у більш точному коригуванні окремих заходів соціальної політики, їх реалізація на практиці
	Перегляд ставлення громадянського суспільства до компанії
	Узгодження соціальних цілей компанії і виявлених прогалин.
	Консультації із зацікавленими сторонами, включаючи уряд, місцеву владу та громадянські організації, що дасть змогу уточнити їх можливі ролі у реалізації рекомендацій аудитора.

інформації не фінансового характеру, що організовується на підприємстві за внутрішньою ініціативою для реалізації корпоративної соціальної відповідальності та інших цілей, визначених керівництвом підприємства [2].

Оскільки кожне підприємство самостійно формує систему соціального обліку, то воно самостійно визначає принципи на основі, яких вона функціонуватиме, а також проводить відбір показників, які повинні відображатися у ній [1]. Сюди слід віднести усі нефінансові показники, що суттєво впливають на діяльність підприємства та можуть бути виміряні. Вони є фундаментом для формування та розуміння цілісної картини соціальної політики підприємства, обсягу його соціальної відповідальності і соціальної ролі. Ці показники можуть бути отримані від проектних груп, що реалізують окремі соціальні заходи та програми та надають звіти за підсумками їх втілення. Також можуть відображатися і порівнюватися очікування та рівень задоволеності працівників та акціонерів. Загалом повний перелік показників формується шляхом консультування з представниками усіх відділів підприємства.

На основі даних реалізованої системи соціального обліку може бути реалізований соціальний аудит. У таблиці 1 наведено п'ять ключових етапів організації та проведення соціального аудиту та відповідні їм види робіт.

Окремо звернемо увагу на останній етап. Він, як і перший пункт, не є власне аудитом, проте ми наводимо його тут, оскільки соціальний аудит у європейських компаніях здійснюється переважно на вимогу саме управлінського персоналу з метою підвищення ефективності соціальної політики. Тобто імплементація рекомендацій та врахування зауважень соціального аудитора є невід'ємною складовою соціального аудиту, оскільки без цього сам факт здійснення соціального аудиту втрачає свій сенс, а завдання аудитора зводиться до висловлення думки про об'єктивність даних, наведених у нефінансовій звітності [21].

Очевидно, що другий та третій етап забезпечують аудиторю можливість переконатися у можливості проведення аудиту та за наявності такої можливості узгодити всі вимоги до аудиторського дослідження із замовниками. Четвертий етап дослідження варто розпочинати із формування плану та програми соціального аудиту. Для такого виду аудиторського дослідження вони формуються аналогічно до таких документів для аудиту фінансової звітності [3].

План аудитора (табл. 2) класично включає перелік робіт, які повинні бути проведені на кожному етапі та відповідальних за проведення цих робіт учасників аудиторської групи (якщо працює група аудиторів).

Зауважимо, що наведений перелік аудиторських методів у плані є об'єктом професійного судження аудитора. Він може бути змінений, доповнений чи скорочений відповідно до обся-

гів підприємства, спрямованості його корпоративної соціальної відповідальності. Втім, навіть наведений перелік відображає особливості соціального аудиту. Перелік наведених робіт зі збору аудиторських доказів показує, що проведення соціального аудиту вимагатиме застосування особливих методів і, відповідно, особливої компетенції аудиторів.

Таблиця 2

План проведення соціального аудиту

№ з/п	Вид аудиторських робіт	Відповідальний аудитор
1.	Ознайомлення із системою соціального обліку	
2.	Формування картотеки зацікавлених сторін	
3.	Вибіркове формування поглиблених анкет зацікавлених сторін	
4.	SWOT-аналіз	
5.	Позиційний аналіз підприємства	
6.	Розробка стратегії на основі SWOT-аналізу	
7.	Формування діаграми організаційної структури підприємства	
8.	Оцінка відповідності ролей, завдань і відповідальності працівників	
9.	Формування аудиторського висновку	

Програма соціального аудиту деталізує план, доповнюючи його конкретними методами отримання доказів, терміном їх виконання, а також списком робочих документів аудитора, які повинні бути сформовані. Тобто можна говорити про те, що на основі плану аудиторських робіт, аудитор складає детальний перелік доказів, які, на його думку, необхідно зібрати, щоб сформулювати об'єктивний висновок.

Детальніший аналіз аудиторських звітів українських компаній [5; 6; 7; 13] щодо здійсненого соціального аудиту дозволив виявити широкий спектр процедур, які застосовуються для перевірки реального стану корпоративної соціальної відповідальності. Зокрема, найбільш поширеними процедурами, що згадуються у звітах, є інтерв'ю з представниками керівництва, аналіз ключових документів підприємства щодо показників сталого розвитку, вибіркового збору доказів з метою підтвердження якісної і кількісної інформації щодо обсягу соціальної відповідальності, оцінка дотримання принципів звітності в галузі сталого розвитку, використаних компанією, оцінка відповідності розкриття інформації щодо рівня соціальної відповідальності вимогам заявленого рівня GRI G3.0. Наведена у таблиці 3 програма аудиту демонструє, як та у яких випадках конкретні реалізуються ці методи.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що соціальний аудит нероздільно пов'язаний із формуванням системи соціального обліку, а його ефективність та доцільність проведення на пряму визначається чесністю управлінського персоналу та його готовністю вдосконалювати

соціальну політику шляхом імплементації результатів соціального аудиту.

Визначено п'ять ключових етапів соціального аудиту, які виходять за межі власне аудиторської перевірки. З'ясовано, що по суті план та програма соціального аудиту формують стра-

Таблиця 3

Програма соціального аудиту

№ п/п	Вид аудиторських робіт	Термін проведення	Робочі документи аудитора	Відповідальний аудитор
1.	Ознайомлення із системою соціального обліку: – Вивчення принципів організації соціального обліку; – Вивчення рахунків соціального обліку; – Вивчення та аналіз даних, накопичених на рахунках соціального обліку; – Вивчення та аналіз соціальної звітності.		Копії розпорядчих документів про формування служби соціального обліку, аналітичні таблиці по даних соціального обліку.	
2.	Формування картотеки зацікавлених сторін: – Формування переліку зацікавлених сторін; – Сканування ЗМІ на предмет інформації про зацікавлені сторони; – Інтерв'ю із представниками зацікавленої сторони; – Формування картки зацікавленої сторони на основі отриманих даних.		Згруповані картки довільної форми з інформацією про зацікавлені сторони	
3.	Вибіркове формування поглиблених анкет зацікавлених сторін: – Вибір найбільш вагомих зацікавлених сторін відповідно до обсягу вибірки на основі сформованої картотеки; – Поглиблений аналіз публічної інформації про зацікавлену сторону; – Глибоке інтерв'ю із представниками зацікавленої сторони; – Формування поглибленої анкети зацікавленої сторони на основі отриманих даних.		Згруповані поглиблені анкети довільної форми з детальною інформацією про зацікавлені сторони	
4.	SWOT-аналіз: – Формування переліку сильних та слабких сторін, загроз та можливостей; – Групування найбільш вагомих факторів на матриці SWOT.		Матриця SWOT-аналізу	
5.	Позиційний аналіз підприємства: – Формування та робота фокус-групи; – Опрацювання результатів роботи фокус групи на діаграмі позиційного аналізу та у таблиці.		Діаграма позиційного аналізу, таблиця позиційного аналізу.	
6.	Розробка стратегії на основі SWOT-аналізу: – Комплексне вивчення результатів позиційного та SWOT-аналізу; – Формування соціальної стратегії стосовно зовнішнього середовища.		Соціальна стратегія підприємства	
7.	Формування діаграми організаційної структури підприємства: – Формування переліку структурних підрозділів; – Встановлення взаємозв'язків між підрозділами; – Побудова органіграми.		Органіграма підприємства	
8.	Оцінка відповідності ролей, завдань і відповідальності працівників: – Формування вибіркового переліку працівників та їх посад; – Аналіз посадових інструкцій працівників – Інтерв'ю із працівниками; – Формування таблиці ролей, завдань та меж відповідальності працівників.		Таблиця відповідності ролей, завдань і меж відповідальності працівників	
9.	Формування аудиторського висновку: – Комплексний аналіз зібраних аудиторських доказів; – Формування аудиторського висновку; – Представлення аудиторського висновку у формі аудиторського звіту.		Аудиторський звіт	

тегю дій аудитора і повинні бути сформовані так, щоб охопити всі важливі джерела інформації про суттєві аспекти соціальної політики та соціальної відповідальності підприємства, що досліджується.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Building Corporate Accountability: Emerging Practice in Social and Ethical Accounting and Auditing / Simon Zadek, Richard Evans, Peter Pruzan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=RcH9AQA-AQBAJ&dq=external+social+auditing&lr=&hl=uk>
2. Memorial resolution / Theodore J. Krepes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://historicalsociety.stanford.edu/pdfmem/KrepesT.pdf>
3. Thirty Years of Social Accounting, Reporting and Auditing: What (if anything) have we learnt? / Gray, R. – Business Ethics: A European Review, 10 (1). – 9-15 p.
4. Закон України «Про аудиторську діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 23. – С. 243.
5. Звіт зі сталого розвитку ТОВ «Оболонь» 2013 рік. На шляху до сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.obolon.ua/files/site/obolon_ar_2013_work_54.pdf
6. Звіт про діяльність у сфері сталого розвитку компанії DТек за 2010-2011 роки. Ера сталого зростання. Контури майбутнього. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dtek.com/library/file/zvit-dtek-zi-stalogo-rozvitku-2010-2011_1.PDF
7. Звіт про сталий розвиток компанії PlatinumBank за 2012 рік. Маленькі історії великого успіху. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.platinumbank.com.ua/upload/files/smallstoriesofthegreatsuccessua.pdf>
8. Концепція формування національної моделі соціального аудиту. Проект / Розробники: С. В. Мельник, В. Д. Матросов, М. К. Гаврицька. – Луганськ, 2008. Розроблено в ДУ НДІ СТВ. Виконавці: Мельник С. В., к.е.н., Тресвятська Т. А., Будьонна Л. В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lir.cci.lg.ua>
9. Кукоба В. П. Ключові аспекти аудиту витрат на забезпечення корпоративної соціальної відповідальності підприємства / В. П. Кукоба // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9 (2). – С. 184–191.
10. Марушко Н. С. Соціальний аудит як інструмент соціальної безпеки підприємства / Н. С. Марушко, Г. М. Воляник // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: [збірник наукових праць] / відповідальний редактор О. Є. Кузьмін. – Львів: Вид-во Львівської політехніки. – 2013. – С. 164–171.
11. Марушак Н. В. Еволюція концепції корпоративної соціальної відповідальності / Н. В. Марушак // Європейські перспективи. – 2012. – № 2. – С. 213–221.
12. Полякова С. В. Соціальний аудит як технологія управління соціальними процесами / С. В. Полякова // Економіка розвитку. – 2011. – № 1. – С. 46–49.
13. Отчет о корпоративной ответственности ПАО «АлселорМитталКривойРог» за 2011 год. Изменяя будущее. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.arcelormittal.com.ua/images/pdf/ArcelorMittal_CSR_Report_2011.pdf
14. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор.: Лазоренко О., Колишко Р., та ін. – К.: Видавництво «Енергія», 2008. – 96 с.
15. Проданчук М. А. Нефінансова звітність – ефективний інструмент в реалізації управлінських рішень / М. А. Проданчук // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки), № 2 (22). – Мелітополь, 2013. – С. 202–214.
16. Руководство по отчетности в области устойчивого развития. Version 3.0. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/Russian-G3-Reporting-Guidelines.pdf>
17. Свиридов А. К. Социальный аудит – важнейший элемент взаимной ответственности участников социального партнерства / А. К. Свиридов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2007/1/sviridov.pdf
18. Сотула О. В. Соціальний аудит: можливості і перспективи використання на регіональному рівні / О. В. Сотулова // Вісник Черкаського університету, № 4 (256). – Черкаси, 2013. – С. 142–147.
19. Сидоренко С. В. Західні теорії глобального суспільства / С. В. Сидоренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_58/Sydorenko.htm
20. Шигун М. М. Корпоративна соціальна звітність як перспектива інформування про людський капітал вітчизняних компаній / М. М. Шигун, Т. В. Давидюк // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 1 (9). – С. 173–178.
21. Шулул А. А. Концепция российской модели социального аудита / А. А. Шулул, Ю. Н. Попов // Народонаселение. – 2007. – № 4. – С. 45–56.